

AZ ÖREG PLÉBÁNOS LEVELEI

KÜLÖNLENYOMAT AZ
«EGYHÁZI LAPOK»-BÓL

I. RÉSZ

1930.

KORDA R.-T. KIADÁSA. BUDAPEST, VIII., MIKSZÁTH KÁLMÁN-TÉR 3.

AZ ÖREG PLÉBÁNOS LEVELEI

KÜLÖNLENYOMAT AZ
«EGYHÁZI LAPOK»-BÓL

I. RÉSZ

1930.

KORDA R.-T. KIADÁSA. BUDAPEST, VIII., MIKSZÁTH KÁLMÁN-TÉR 3.

PALLAS RT. NYOMDÁJA, BUDAPEST, V., HONTÉD-UTCA 10.
FELELŐS VEZETŐ: TIRINGER KÁROLY MŰSZAKI IGAZGATÓ.

Kedves Öcsém Uram! Vettem mindhárom levelét. Hogy nem feleltem reájuk rögvest, annak oka volt. Sokáig medítáltam ugyanis, hogy acceptáljam-e vajjon megtisztelő ajánlatát és megkezdjem-e ismét igentisztelt Lapjában epistoláimat.

Öcsém Uram jól ismeri az én litterátori opusculumaimnak keserves históriáját. Két articulust írtam életemben, ennevemmel signáltan és az „Öreg plebános levelei“-t boldog temesvári redactorsága idején egy decennium előtt névtelenül. Az első elkedvetlenítettek, az epistoláim pedig Öcsém Uramnak szereztek keserves perceket — ha letagadja is.

Úgy történt a dolog, hogy még a hetvenes években holmi elaboratumot készítettem „Reformgondolatok a káptalanok tevékenységéről“ címmel. Meg is jelent az akkori Havi Közlönyben, amelynek Öcsém Uram volt az utolsó redactorja, majdnem három lustrum előtte. Néhány hétre articulussom napvilágra került után dolgom volt az Aulában. Az oldalkanonok úr, jószágos öreg ember, behívott magához és inter nos megintett:

— Öcsém! — mondotta — adok magának egy jó tanácsot. Ne ártsa magát olyasmibe, amihez ősz fejjel is csak caute szabad szólni. Várjon, amíg a kor és tapasztalat lehigasztja és csak akkor nyuljon majd a pennához. Így előbb-utóbb baja lesz belőle.

Megköszöntem a szíves benevolentiát, de mintha orronverték volna, annyira lehangolt ez a consilium. Sok, szép irodalmi terv vajudott akkoron lelkemben. Átmentem az Aulából a szemináriumba a dogmaticae professorhoz, aki földim és mindenkor atyai jóakaróm volt. Elmondtam neki a velem megeseteket és véleményét kértem.

— Már pedig öcsém, a kanonok úrnak van igaza — bizonykodott. — Hagyja a kényes témákat és írjon okosabb dolgokról, amelyekkel nem tangálja senkinek circulusait. Például adok egy igen érdekes témát: írjon négy traktátust az ariánusok tévedéseiről! Ilyen cikk már beszéd lenne!

Megköszöntem a szíves jóságát és hazamenvén, három decenniumon keresztül leveleimen és hivatalos aktáimon kívül bizony nem írtam én semmit se. Az ariánusokhoz nem volt kedvem.

Két évtized előtt azonban ismét rászántam magam az írásra. Akkorában volt java divatja az egyesületek alapításának. A káplánom egy év alatt ép tíz ilyen alapított a már meglévő Jézus-Szíve-egylet és a Gazdakör mellé; többek között fogyasztási szövetkezetet, picula-bankot, temetkezési egyletet, citera-kört, takarékmagtárat, csángópártoló egyletet és még néhányat. Csak szemléltem egy darabig a dolgot és hallgattam Pali öcsém (így hívtam a káplánomat) ebédalatti grandiozus praelectioit a papság szociális teendőiről. Túrtem is egy ideig, hogy a káplán úr gyóntatószéke reggelenként üres volt, mert a harangozó csak nagy bajjal tudta a citera-kör esti próbái miatt éjfélkor ágybakerült fiatalembert a második harangszó után fölverni. Bosszankodva konstatáltam, hogy a katechezis-órák is minden másnap elmaradtak, mert Pali öcsémnek hol a szövetkezet számára kellett árut beszereznie, hol meg a takarékmagtár betétjeinek lemerését ellenőrizte. Szíttam a fogamat dühömben, midőn a klérus becsületét megmentendő, káplánom spórolt pénzét új télikabátom vásárlására megtakarított summámmal kellett kiegészítenem, mert a csángópártoló-egylet pénztárosa elkártyázta a tagdíjakat és a központ meg igen urgeálta a tributumok beszolgáltatását. A lelkiismeretemet bántotta azonban, midőn konstatálnom kellett, hogy Pali öcsém predikációi mindinkább hosszabbra nyúltak a „dabitur vobis in illa hora“-ra való túlságos támaszkodás miatt és hogy az a különben azelőtt zelozus fiatalember asztalán kánikulában is a breviárium „pars hiemalis“-a feküdt. Lelkére beszéltem Pali öcsémnek és rendet teremtettem.

Ugyanakkor azonban életem második articulusát is megírtam a Havi Közlönybe. Ebben elismerve az egyesületi élet móddal való alkalmazásának denegálhatatlan előnyeit, bátorkodtam a figyelmet felhívni arra, miszerint van egy minden egyeletnél nagyobb intézményünk is, amelyet az Úr Jézus alapított. A Mater Ecclesia-t értettem alatta és ennek közvetlen ügyeit is figyelmébe ajánlottam a novissima generationak.

Lett erre hadd el hadd! Pali öcsém majd reám fordította az asztalt, mert szerinte ország-világ előtt őt tettem csúffá, lévén hogy mindenki azon „téves“ véleményt fogja deducálni, miszerint saját plebániámon szereztem cikkem

tapasztalatait. Az akkori oldalkanonok úrtól pedig — az öregnek harmadik utódjától, aki simamodorú, kedves fiatalember volt — igen udvarias levelet kaptam, amelyben nagy tisztelettel viseltetvén bár ősz fejem tapasztalatai iránt, mégis arra kért, hogy ne vegyem el a buzgó fiatalság kedvét a korszerű pasztorációtól cikkeimmal. Lássam be, hogy én egy egész más kornak vagyok munkása és így nincs érzékem a modern pasztoráció lélekfogásai iránt.

Sokat törtem rajta a fejemet, de nem tudtam eldönteni, hogy vajjon az üres gyóntatószék, elmaradt katechezisek, összehányt hosszú predikációk, pontatlanul kezdett szentmisék, elmulasztott officiumok mennyiben „modern pasztorális fogás”-ok? Hiszen concedáltam én az okkal-móddal végzett „szociális tevékenység” áldásait, csak a templom és iskola, no meg a papi lélek számára is követeltem valamit a novissima generatio buzgóságából. Oda lyukadtam ki, hogy nem is annyira cikkem miatt intett le talán a jó kanonok úr, mint inkább azt adta értésemre, hogy vén számár vagyok én már a pennaforogtatáshoz. Nagyon érthetően írom le, amit gondolok, az pedig újabban nem divat. Megfogadtam, hogy nem írok többet.

Néhány évre mégis beugrottam Uramöcsémnek. Hiába! aki egyszer nyomtatásban delectálódott írásában, írónak képzelet magát és visszatér a sajtóhoz! Nagy unszolására három éven keresztül irogattam leveletem — illetve élettörténetemet — a Papok Közlönye hasábjain. Ezekért már engem nem bántathatott senki. Nevemet sem tudták, mert Öcsémuram igen discret redactor. De annál több bajt okoztam Uramöcsémnek. Az auctoritást sohasem vettem tollam hegyére, mert Öcsémuram is kikötötte tiszteletét. Bár sohasem írta meg, de jól tudom én, hogy hányan azt vélték, hogy róluk írok, pedig rég porladtak már mindazok, akiknek tetteiről ott megemlékeztem. A mostani káplánom theologusa volt annak idején Öcsémuramnak, sőt ő volt akkor a tabellárius. Elmondotta, hogy amikor Kérges Tóbiásban a jólelkű, de faragatlan oltártestvért, Pukkfalvi Edömérben pedig a nyegle piperkőcöt rajzoltam, Öcsémuramnak naponta 20—25 levelet kézbesített. Bizony megsziporítottam redactori „felelőségeit!”

Azután még más is van, ami visszatart az epistola-ciklus megírásától. Öreg vagyok nagyon már, de Isten tudja miért, az utóbbi években én is számítóvá lettem. Szégyenlem bevallani, de egy idő óta migyakrabban megfordul vén fejemben a kanonokobilitásom gondolata. Már pedig Öcsémuram se tagadhatja le, hogy a nyomdafesték inkább befeketít, mint-

hogy lilára ékesítse az ember vállatát. Csak jót akarnék írni és sem in capite, sem in membris nem reformálnám én az ecclesia docens-t és militans-t — hiszen sedatus és prudens az öregség. De tudja Uramöcsém, ha száz bölcs és hasznos epistolát írnék és annak csak két sora lenne, ami félremagyarázható és hozzá életem folyásának leírásából valahogyan reámismernének, — biztosan híre kelne, hogy „vén oktondi“ vagyok, akiből kikopott már a „discretio spirituum“ is. Már pedig ilyen epiteton ornans-sal hogyan üljek én stallumba?

Nem! Kedves Uramöcsém, ne is csábítgasson. Nem vállalkozok én „az öreg plebános levelei“-nek folytatására. Amikor fiatal voltam, azt mondták, hogy akkor írok, ha öregebb leszek. Amikor megöregedtem, azzal rakatták le a pennámat, hogy vén vagyok már hozzá. Amikor meg névtelenül irodalmároskodtam, Öcsémuramnak kellett a hátát tartania. Most meg aztán észreveszik, hogy még írni is képes vagyok és öregségem reménységét, a stallumot is veszélyeztessem? Erre nem hajlandó Öcsémuram szerető oltártestvére

az öreg plebános.

U. i. Most vettem újabb levelét. Azt írja benne Kedves Uramöcsém, hogy mi öregek vagyunk az okai, ha a novissima generatio fejjel nekimegy a falnak. A madarak közt is az öregek tanítják repülni a fiatalokat, mi meg sem in theoria, sem in praxi nem sokat törődünk a káplánjainkkal. Hát már ezért is írjam meg élettapasztalataimat, hogy in theoria legyen miből okulnia a fiatalságnak. Ez csak olyan redactori lépkenőcs. De mégis majd luminálni fogok fölötte, meg imádkozok is egyet reá, mert mi öregek nagyobb vállalkozásaink előtt ezt is szoktuk.

Kedves Uramöcsém! Breviter tudattam már postakártya útján, hogy fölcsapok munkatársának. Azt is megírtam egyben, hogy acceptálom föltételeit és proponáltam a magaméit. Amde e conditiok nem csupán kettőnkre tartoznak, lévén hogy azok graviter körülírják úgy epostoláim materiáját, mint formáját, sőt accidantiáit is. Ha most e jeles folyóirat egyik-másik benevolus lectorja némi hiányokat vél epistoláimban constatálhatni, rovásomra jegyezhetné, ha nem tudja, miszerint azok a redactori decretum observálásából erednek. Ennekokáért helyénvalónak vélem a létrejött contractus alanti publikálását.

1. Az auctoritást sehogyan sem szabad támadnom, róla csak honoráló devotióval írhatok. Vállalom. Egyrészt könnyű lesz betartanom, mert mi öregek az auctoritas tiszteletében nevelkedtünk, éltünk és már csak abban is akarunk meghalni. Mi úgy tanultuk és úgy is vallottuk, hogy az minden egyháznak alapkötelessége. Másrészt pedig az experientia is ennek a principiumnak ad amussim observálását ajánlja, mert jól tudjuk mi vének, hogy az Ecclesia in capite reformálására vállalkozni, annyi, mint amikor a kicsorbult kardélt tollszárral akarná az ember élesíteni. A kard csorba marad, a tollszár darabokra forgácsolódik és a fenő keze pedig fájdalmasan megsérül.

2. Nem szabad filozofálnom, hanem életem eseményeit kell dramatice leírnom, a moralitást és applikációt a benevolus lectorra kell hagynom. Ezt is vállalom. Öcsémuram lesz aztán az oka, ha úgy járok miatta, mint az egyszeri bizkájai barát. Ez a barát ugyanis megjelent a vizitátor előtt és elmondotta mily heroikus türelemmel hallgatott ő, amikor nemrégiben a gvárdián a sárga földig lepocskondiázta, mert a vicárius a tarokkban elfogta a pagátját. Azt állította a gvárdián, hogy balszerencséjének a barát fecsegése az oka. Ő ugyanis nem szokott játszani, hanem ártatlan

anekdotákkal szokta mulattatni társait, melyekre ép akkor a kártyázó gvardián is odafülett. A vizitáció egyik eredménye aztán a tarokkpartik szigorú betiltása lett. Minden este vasvilla szemekkel néztek szegény barátunkra társai, aki önmagának is szemrehányásokat tett. Az elmondott eseményből ugyanis nem vonta le a vizitátor számára a moralitást. Hiszen a perfectióban szépen haladó jámbor, azt ujságolta szent gaudiummal, mily báránymódra tudja már elviselni az igaztalan bántalmakat. A mindenben inkorrektiséget vizsgáló vizitátor pedig nem ezt méltányolta, hanem az egész kázusból csupán a gvardián tarokkjátékára vont applikációt.

3. Epistoláim írott terjedelme négy árkus papiros lehet csak. Ebbe is belenyugszom, pedig előre tudom, hogy baj lesz belőle. Tudja kedves Uramöcsém, az öreg ember olyan löcsi-föcsi confabulator már. Veszem észre utóbbi időben a predikációimon is. Szépen kigondolom én a mondandóim vázlatát, de amikor az ambón állok, a tárgyalás első pontja végén már elkezd a gyertyákat gyújtogatni a sekrestyém és a kóruson pedig a torkát köszörüli a kántor. Pali öcsém (a káplánom) meg ornátusban, óráját tartva kezében kiáll a sekrestye ajtajába, jelezvén, hogy a félóra letelt. Legtöbbször nem szoktam respektálni ilyenét terrorjukat, de meg is esik, hogy déli harangszóra érnek haza a tízórás nagymiséről híveim a gazdasszonyok nem kis mortificációjára. Ilyen önkényes hosszabbítást Öcsémuram eleve perhorreskál. Ez a novissima generatio nyelvén klotúrnek nevezett redactori terjedelemkiszabás őszintén írva, bántja írói vanításomat, mert epistoláim kerekdedségét és arányosságát nem egyszer tönkreteszi majd. Úgy fogok járni nemegyszer, mint a multkori bérmláson a hitközségi elnököm. (Mert hát ilyen is van ám nálunk!) Megcsináltam számára az üdvözlő beszédet, betanulta, elpróbáltuk tizszer és az exordium végére dukáló felfohászkodás után, amíg a jeles orator mély lélegzetet vett a tárgyalást kezdő gyönyörű körmondathoz, a püspök úr megkezdte már a válaszát. Az oratio legszebb része egyelőre bennmaradt az elnökömben. (Elmondta pohárköszöntőnek aztán az ebéd alatt; csakhogyt ott hiányoztak az aposztrofált fehér lányok és banderiumos legények.) Magára vessen Öcsémuram, ha majd a negyedik oldal végén csak levelem exordiumát bírom egyszer-mászor persolválni.

Contractusunk fönnen publikált e háromrendbeli pontjához azonban a magam részéről még egyet kötök ki. Azt, hogy Uramöcsém az én manuscriptumjaimat ne circum-

cidálja és ne is nyalogassa annak deákos stílusát a mai nyífező-nyafogó, teng-leng nyelvezetűvé. Régi dolgokat akarok én pertraktálni, márpedig az evangelium is azt hirdeti, hogy ne öntsék az ó-bort új tömlőkbe.

Mindezek előrebocsátása és a benevolus lector által tudomásulveendő publikálása után megkezdem életem folyásának leírását.

•

De ovo sacerdotii: a szemináriumról akarok egyetmást elmondani.

Ha azokra a boldog évekre visszagondolok, a szeminárium képével együtt a spirituálisom alakját látom magam előtt. A kedves emlékek közül a legkedvesebb szokott a legélénkebb lenni az öreg embernél.

Pap volt, olyan amilyennek fiatal hévvel kigondoltam és ma sokat tapasztalt fejjel tökéletesnek tartom a pap ideálját. Jámor ember volt, de nem abból a fajtából, amelyik a sóhajtozó nyöszörgést a pietas egyik signumának tartja. Nyugodt, de férfiasan kemény volt a beszédje, ugyanilyenek az elvei, és nem kevésbé azok megvalósítása. Úgy hallottuk, hogy életében a szent Pál „in faciem eius restiti” jelene nem egyszer ismétlődött. Ez a komoly, következetes, jellemes lélek imponált mindannyiunknak.

Meglett korban került a szemináriumba. Egyetemi éve után egy deceniumot töltött a curában mint káplán és hit-tanár, amikor behozták a pasztorális professzorának. Öt évig prelegált már, midőn a kanoniára promoveált (egyesek szerint amoveált) másik spirituális után evvel az egész egyházmegye életére mélyen kiható munussal megbízta fő-pásztorunk.

Ettől a naptól kezdve egyedül kispapjainak és paptársainak élt. Amíg mi praelection voltunk, ő is könyvei mellett ült. Tudását kiéreztük beszédeiből és ez egészséges nevelőhatással volt reánk, mert mi aztán nem distingváltunk a jámbor és a tudós papi character között, amely distinctio-nak oly szomorú eseteit láttam később hosszú életem alatt.

Amikor legelőször bementem hozzá lelki kollokviumra, kikérdezett származásom, előéletem stb. felől. Szóba került, hogy könyvkereskedő az édesapám. Csak úgy megjegyezte reá:

— Akkor önnek, Tisztelendő Úr, alkalma volt arra, hogy sok rossz könyvet is elolvasson.

Kissé hetvenkedő és duzzadó önérzetemet bántotta ez a megjegyzés. Sértődötten vágtam vissza:

— Ha megtettem volna, most nem lennék itt!

Meghökkenve nézett reám. Fölcsillanó szemével, az én bizonyára dacosan szikrázó szemembe nézett. Azután lehajtott a fejét és szelid komolysággal szólt hozzám:

— Nem akartam Fiam meggyanúsítani. Tanuljon meg uralkodni a nyelvén. Ha más hibázott nyelvével Tisztelendő Úr ellen, ön ne essék feleletével ugyanabba a hibába. Okuljunk ebből a tanulságos botlásból mind a ketten. Isten vele, kedves Testvér!

Mélységesen meghatva távoztam. Akkor még nem tudtam részeire szedni annak a kis eseménynek nagy spiritualis összetevőit. Ma már tudom, hogy az igazi humilitásnak gyönyörű példája illetett meg annyira. Azt azonban szavai után megismertem, hogy characterem egyik hibája a heveség és a kiméletlenségig torzuló túlzott őszinteség. A prognosis megvolt és megkezdtem a lélekcsiszoló nagy munkát.

Aljára értem a negyedik árkusnak. Nem akarok már az első alkalommal contractus-szegő lenni, tehát egy megjegyzéssel zárom soraimat. Sokan nem akarják észrevenni, hogy a spirituális nem csak egy a sok gremiális pap közül, hanem az egész szeminárium, sőt az egyházmegye minden buzgóságának spiritusa. Sok-sok tapasztalat és féltucat spirituális neveltjeinek ismerete után írja ezt önnek kedves Uramöcsém barátja

az öreg plébános.

Kedves Uramöcsém! Köszönöm, hogy megküldötte azokat az epistolákat, amelyeket praenúmeránsai personam felől érdeklődendő írtak. Válaszolja csak a Peramabilis Confratereknek Kedves Uramöcsém, hogy ami az öreg plebános circumstantiáit illeti: „nemini pando, nemini pandam.“ Csak annyit jelentsen ki rólam, hogy mindazok, akikről írok, rég porladnak már. Tudja Uramöcsém, az élők nyelvéből igen-igen félek, a holtak irgalmasabb szívűek.

Amde erre folytatom Istenben boldogult professzoraim enumerálását és characterizálását.

Legfiatalabb volt köztük a studii biblicei professzora. Lelkes ifjú pap, aki a „regimen animarum“-ot, a pasztorációt tartotta a pap egyetlen élethivatásának. Igaza is volt, ámde minden szabály alól van kivétel is és ennek az exemptio-nak katedrája címén épp nékie kellett volna lennie.

Minden idejét a püspöki székhely plebániáin való kíséretben töltötte. Ha nyolettől tízig volt kitűzve praelectiójának ideje, bizony mi csak 9 órakor vonultunk a fumatoriumból az auditoriumba. Úgy egynegyed tízkor ő is compareált. Fáradt volt, mert kora reggel óta gyóntatott, de eltűnt minden bágyadtsága, amikor elkezdte explicálni azokat a kázusokat, amelyeket aznapon is sede confessionali megoldott. Sok minden okos és érdekes dolgot tanultunk mi ettől a fiatalembertől, de a studium biblicum quaestioi ismeretlenek maradtak előttünk. Nem is sokat követelt, de annál nagyobb bőkezűséggel osztogatta semester végén a praeclarusokat.

Mi clericusok szerettük őt, de nem becsültük, nem is vettük komolyan. Akkor még nem tudtam volna megadni ilyen eljárásunk okát, de ma már ősz fejjel megértem: a kötelességmulasztó ember nem imponál, ha agyondolgozza is magát más irányban. Bizony azóta sok hasonló confraterral

volt dolgom az életben, akik palotákat építettek idegen fundusokra, míg a maguk szőlőjét tönkreette a sátán floxerája...

Ép ellenkező character volt a moralis et pastoralis professzorom. Kopasz, krákogó öregúr, aki a stallum kibőjtölésének utolsó éveit morzsolgatta türelmetlenül. Harminc esztendeje ült a katedrán és a szobájában. Máshol sehol sem látta őt senki fia. Köztudomású volt róla, hogy a pasztorációban nem töltött egyetlen napot sem, lévén, hogy az egyetemről egyenest professzornak vitték be. Szószékről nem hallották még hangját, a gyóntatószékbe pedig nem lehetett becsalogatni püspöksüveggel se.

Vagy egy decenniummal előbb keserves dolog esett meg vele. A vakációban helyettesíteni kellett volna egy megbetegedett plebánost. Főpásztorunk oldalkanonokjával együtt távollévén, egyik fiatal aulista őrizte dioecesisünk hajócskájának kormánykerekeit. Véletlenül-e avagy studio, — nem lehet eldönteni — a pasztorális szóbanforgó professzorát küldette ki a vicariussal a beteg paptárs helyettesítésére. Küldette, de az bizony nem ment. Podagra ütött szegénynek a lábába, lefeküdt és a vakáció végéig föl se kelt. Az egyházmegye munkásait beosztó hatalom — felsőbb sugallatra, magától, avagy az imposztor iunior aulista machinációjára, nem tudható — a reákövetkező karácsonykor valamelyik hirtelen elhunyt plebános helyébe ismét a pasztorális jeles teoretikusát küldötte ki helyettesül. Nem mehetett szegény, mert ismét elfogta a podagra. Húsvétkor ugyanez történt vele. A nagyvakációra aztán már kiküldetés nélkül is lefeküdt és két heti kura után két szörnyű vastag bottal támogatva fürge lépteit. Azt beszélték a rossz nyelvek, hogy a botokat marokrafogva igen gyanusan emelgette, valahányszor sétáin a iunior aulistával találkozott és az becses egészsége felől érdeklődött.

A katedrán gyönyörű praelectiókat adott le. Szeptember havában a legszélesebb alapon fejtegette, hogy scientia-e vajjon a theologia moralis és igenlő döntés után októberben megállapította, miszerint nemcsak scientia theoretica, hanem practica is. Ilyen alapos és megfontolt tempóban az első semester végére eljutottunk a lex-ig, június elején pedig megismerkedtünk az Isten első parancsával is. A többit a privata diligentiarra bízta. A pasztorális studiumát még ennél is „szélesebb alapokon“ tractálta. Az első semesterben végeztünk a homiletikával. Megismerkedtünk Ohrysostomus és Ágoston remek homiliáival, Bourdalou, Segneri és Bossuet módszereivel. Az utolsó órán pedig lediktálta azt is, hogy hány részből áll egy

sermo? A második semesternek a kybernetica és liturgia volt az anyaga. Itt már többet tanultunk, csak a rubricisztikus részeket hagyta ki, okul adván, hogy úgylis elfelejtjük addig, amíg kell, aztán meg egyházmegyénkben úgylis más a szokás.

Jus professzoromról bizony nem sokat írhatok, mert elég kevésszer láttam őt. Órái nagyrészt a „szentszéki gyűlések“ és „aulai elfoglaltságai“ miatt el kellett hagynia. Esténként pedig ő kényszerült reprezentálni a klerust a kaszinóban. Valószínűleg összefüggésben lehetett e sokrendbeli bokros elfoglaltságaival az a körülmény, hogy szobáját csak délfelé takaríthatta inasa. Minden héten benézett azonban hozzánk kétszer. A hét elején kijegyezte a könyvünket, a hét végén pedig, scabellumot tartván, fogvacogtató részletességgel érdeklődött a ius különböző kaeskringói és suscusai felől. Annyi tény, hogy a iust — ha nem is tőle, de miatta — megtanultuk.

Valamennyi közül a legnagyobb hálával és szeretettel a dogmaticae professzoromról emlékezem. Csendes, szentjánoslelkű ember volt. Máskor nem láttuk, csak az óráin és ha betegek voltunk, mert az infirmariába mindennap ellátogatott. A dogmatikát szigorú pontossággal vette át velünk. A könyvből megtanultuk, hogy mit tanít az egyes hittételekről a Mater Ecclesia; ő pedig hozzádiktálta, hogyan értsük meg mindezeket népünkkel a prédikációban és a kicsinyekkel a katechezisben. Végül pedig sohasem mulasztotta el levonni az aszketikus vonatkozásokat önlelkünkre.

Tudja, kedves Uramöcsém, ha most vén fejjel visszagondolok professzoraimra és így működésüket klasszifikálva látom gyengeségeiket, megdöbbenek. Ha meg hozzá hasonlítom mindazt a kiválóságot, tudományt, characterbéli értéket, amelyet manapság minden egyházmegyének gonddal válogatott theologiai kara reprezentál, elszégyenlem magam. Hát Uram Istenem, annyira silány volt a mi neveltetésünk?

Ha aztán részletekben is összehasonlítom a clerus iunior mai képzését a mienkkel, úgy találom, hogy bármennyire eximia és sokoldalú is a mai, de a mienk sem volt annyira rossz, mint ahogy sokan leszólják. Bennünk kettőt képeztük és erősítettek: a hitet és a pietást. A magas, tudományos teoriákat békén hagyatták velünk, de jól ismertük hitünk tanítását és világosan meg tudtuk azt magyarázni. Pietásunk pedig, ha nem is volt olyan lángoló, de szilárdan tartotta lelkünket. Mi nem emelkedtünk magasra, de csak kevesen sülyedtek közülünk mélyre. Belénk nevelték azonkívül az aus-

torítás tiszteletét, az alázatosságot és még egyet, amelyet ma olyan ritkán találok meg a szép lelkekben is: a beismerő, töredelmes bűnbánatot.

Most veszem azonban észre, hogy már moralizálok, amit pedig eleve kizárt Uramöcsém. Ne húzza ki szerkesztői pennájával e sorokat se, — könyörgöm. Emlékek ezek már és az emlékeknek csak morálisuk van.

Az emlékek embere, tehát érdekelt fél lévén, nem tudom eldönteni, melyik a jobb: a régi, letűnt világ, avagy a mai valóság. Nem veheti senki rossznéven, hogy a mostanit is nagyrabecsülve, mégis csak a magáéra, a régiére szavaz

az öreg plébános.

Kedves Uramöcsém! Szemináriumi esztendőimről már nem írok sokat. Csendesen, a világtól távol teltek el azok. Almodozásnak, a jövő kifestésének órái boldoggá tették. Az életben a legjobb boldogító a reménység.

Negyedéves koromban fölvergődtem a tiszta praeclarus classificatioig, előljáróim bizalma pedig főductorrá tett. Akkorában ifjúi önérzettel egész természetesnek tartottam azt; ma már másképpen látom. Ahogy befátyolozza az öreg-ség a szem látásának tisztaságát, fordított arányban élessé teszi a dolgok mélyén fekvő valóság észrebevésére. Ma már tudom, hogy főductori kinevezésemmek nem annyira persónám eximietása volt az oka, mint inkább az a körülmény, hogy gyengeségeimet kevésbbé ismerték ki, mint a társaimét. Abban az időben ez a megbiztatás nem annyira a munus iránti felelősséget élesztette föl bennem, mint inkább vanitasomat legyezgette. Veritas moraliter certissima volt előttem, hogy szent Agostonnak csak decorum kedvéért adta az Egyház a doctor universalis Ecclesiae címet, de kiérdemelni majd én leszek hivatva. Ez a meggyőződésemm kiütközött egész viselkedésemen. Lekicsinylő mosollyal tekintettem le az egész Ecclesia militans-ra; az Ecclesia docens pedig nem egyszer kiváltotta rosszalásomat. Öntelt voltam. Olyan, mint a gyermek, aki komoly csatára készül fakardjával, nem lévén tudatában, hogy az legfőlebb csak paskolásra alkalmas...

Elkövetkezett a szentelés ideje. Akkorában is egy heti exercitium előzte meg az ordinatiót; de nem olyan volt az, mint a mostani. Reggel és este hosszú latin prédikációt tartott hozzánk a spirituálisunk, a nap többi részét pedig a kórus és a szentmise-próbák, meg csomagolás stb. töltötték ki.

Az első napon becsomagoltam a „könyvtáramat“. Theologuskorom négy esztendeje alatt jó stósznyi öreg salabaktart vásároltam össze az elhunyt papok beküldött bibliothecájából. Minden egyes kötetéhez merész tervek, boldog álmodozások fűződtek. Büszkeségem volt a Migne-féle patrologiának két

kötete, amelyek Origenes műveinek egy részét tartalmazták. Azért vettem meg, hogy egykor majd kimutatom Origenes theologiai tévedéseiről, miszerint azok az indus és perzsa filozófiának hatásai. Megvallom azonban, hogy Origenes munkáiból theologus koromban nagyképszerűen olvastam valamit, de az indus és perzsa filozófiáról szóló ismereteim csupán azok existenciájának elismerésében állottak. Bibliothecam második nagyratartott kincse Bossuet beszédeinek francia kiadása volt. Hasznom ugyan nem volt belőle, mert egy szót sem tudtam franciául, de a tekintélyem emelésére káplánstációim hosszú során magammal cipeltem. Egy nyalábnyi hasonló nivóemelő opus mellett a theologia practica-t egy keskedt táblájú kis könyv képviselte a következő méteres címmel: „Tredecim sermones, praedicabiles per totum annum et ubique, etsi breves.“ Ez volt az egyetlen, amelyiknek a theologus koromban összeszedett sok könyv közül később hasznát vettem.

A lelkigyakorlat második napjának szabad idejében összeszámítottam az adósságaimat. Breviáriumot az intézet-től kaptam, a ruhákat és a primíciai ajándékokat azonban a jövő reménységére vettem. A szabónak 42 forinttal, a csipkés és nemcsipkés képekért 14 forinttal tartoztam. Meggörnyedve bámultam a levegőbe, mert épp aznap reggel kötötte a spirituális úr a lelkünkre, hogy adósság terhével ne kezdjük papi életünket. Hamarabb is megtehetette volna. Gondterhesen sóhajtottam, hogy mikor fogok én abból kievickélni, amikor a 13 forint 13 krajcáros kápláni fizetésnek ezer helye lesz!

Töprengésemből a rektor úr inasa vert föl, aki magához hivatott. Tárkonyi kanonok volt nála. Öreg, szélütött úr, akiről azt híresztelték, hogy installációja napján megesküdött, hogy senki emberfiának nem ad többé egy krajcárt se. Attól kezdve ennek az esküjének valóraváltásában teltek a napjai.

A rektor úr bemutatott:

— Ecce Reverendissime, az ordinandusok közül az első eminens.

Tárkonyi kanonok úr végignézett, majd pedig kicsiny, selyempapírba burkolt csomagocskát nyomott a markomba.

— Őcsém! — mondotta — mondj el érettem majd egy szentmisét. Nesze a stipendium. Azt azonban kikötöm, hogy ne szólj róla senkinek se. Tudod, fiam, a balkezem sem tudja, hogy mit adtam most néked a jobbal.

Megköszöntem és a múzeumba indultam. Még a folyosón kibontottam a csomagot: öt darab tízpengős arany volt

benne. Most sem resteltem megvallani, hogy könnybelábadtak a szemeim. Elmentem a kápolnába és jó sokáig imádkoztam ott Tárkonyi kanonokért, akit rosszul ismert és megrágalmazott a világ.

A múzeumba visszamenet a papirkosárba dobtam a csomagoló selyempapírt és láttam, hogy még három hasonló papirdarab van benne.

Leültem és elgondolkoztam. Most már értettem, hogy miért vannak a nagy beneficiumok. Nemcsak azért, hogy egyeseknek a tisztas munkáját nyugodt öregséggel jutalmazák, nemcsak azért, hogy másoknak a kellő jövedelem és előkelő pozíció nyújtásával lehetővé tegyék a további tevékenységet, hanem azért is: ut beneficiati bonum faciant. Aldottak legyenek, akik így is tesznek!

Az ordinatiókról hallgatok. Ezek annyi szent és legbelőbb élménynek napjai, hogy őket csak a maga lelkében ébresztheti újra az ember. Fölébreszti és aztán összeijed. A vállalt feladat és a teljesített munka összevetése megreemegtet és megaláz... Öreg embernél legalább így van. A fiatal azonban nagyítóüvegen látja teljesítményeit...

Szívesen hallgatnék a primiciámról is. Ennek azonban volt egy-két olyan momentuma, melyeket a novissima generatio okulására fölemlíték.

Hazaérkezve, sütés-főzésben, takarításban fölfordítva találtam a házat. Nem volt egy sarok sem, ahol meghúzhattam volna magamat és nyugodtan készülhettem volna a nagy eseményre. Elmentem hát a plébániára, ámde ott a tarokkpartiba befogtak negyediknek.

Szombat este föltűnt, hogy édesapámon nem látom a régi arany óraláncát. Még nagyapámról maradt reá és igen kedves volt neki. Faggatásomra kivallotta, hogy elzalogosította a zsidónál. Azon, amit érette kapott, vette a bort a primiciái lakomára. Lehangolt. Sokáig nem bírtam elaludni és egész éjszaka láncokat tépdستم, amelyek elzárták előlem az oltárt...

Primiciám napjára holtfáradtan ébredtem föl. Kora reggel megérkeztek a vidéki vendégek és mindenike velem akart együtt lenni. Aznap nem voltam egy percre sem magamra. Éjszaka tizenegy órakor elszöktem a lakomától, hogy kimeneküljek az éléskamrába és ott valóráváltam a régi viccet: gyertyával világítsak a prima „iam lucis orto sidere...” sorai mellé. Kimerült voltam, azonkívül gyakorlatlan is a psallálás mesterségében, úgy hogy első szentmisém

napján a Completorium közepébe belekongatta a toronyóra az éjfél.

Másnap a szentmise után belátogattam a parochiára. Plébánosom behívott a cancelláriába, behúzta az ajtót és leültetett. Nem tudtam mire vélni ezt az ünnepélyességet.

— Fiam! — kezdte a szót. — Meg kell, hogy rőjjalak a tegnapi tósztodért. Mottót mondtál hozzá a szentírásból. „En pap vagyok mindörökké, Melchisedech rendje szerint!” — kezdetted. Először is jegyezd meg, hogy borospohárral a kezeden hagyd békén az Úr könyvét. Másodszor pedig jegyezd meg, hogy a papnak egyetlen beszédét sem szabad ezzel a szóval kezdenie, hogy „én”. Harmadszor jegyezd meg azt is, hogy szavával a pap sohase bizonyitgassa, mekkora isteni hatalom birtokosa, hanem azt tettei nyomán ismertesse meg híveivel. Te tegnap gyönyörűen eldicsekedted, hogy szavadra még az Úr Jézus is engedelmeskedik. Végül pedig azt is jegyezd meg, hogy primiciád napjával az uraságodnak is vége, mert mától kezdve te vagy az egyházmegyének utolsó embere: egy sárgacsőrű állástalan, aki még csak nem is káplán. Megértetted?

Akkor nem értettem meg, hanem vérig sértődötten fölugrottam és sarkonfordulva becsaptam magam után a cancellária ajtaját.

Ma már megértem.

Nem értettem meg akkor, mert az ifjúság öntelt; megértem most, mert egy hosszú élet tapasztalata eljuttatta az igazság és valóság előtt meghajló alázatossáig

az öreg plébánost.

Kedves Uramöcsém! Amikor Pali öcsém (a jelenlegi káplánom) a multkori levelemet elolvasta, aki egyedül tudja kedves Uramöcsémén kívül, hogy az öreg plébános szerény personám, szintén elmondotta primiciái emlékeit. Előhozott egy fényképet is, amely a hazai háztól a templomba haladó processzió közepén ábrázolta őt. Három pár klérikus után halad rajta Pali öcsém manuduktorának jobbján, négy koszorusleány között. Ez a fotográfia olyan momentumokat élesztett föl primiciám már-már elhomályosult emlékei közül, melyeket paptársaim, főleg pedig a novissima generatio okulására jónak vélek fölemlíteni. Sajnálom, hogy a mult levelemben elfeledkeztem róluk. No de Uramöcsém engedelmét supponálva, pótolom.

Klérikusok és koszorusleányok nélkül az én régi időmben nem igen akadt primicia. Erre mifelénk ma sem. Olvastam ugyan néhány esztendő előtte, hogy egyik püspök úr igen böles praescriptumokkal szabályozta a primiciák lefolyását és a koszorusleányok fölvonultatását expressis verbis eltiltotta. Pali öcsém azonban két éve volt abban a dioecesisben egy primicián és úgy mondja, hogy ott a rokonleányok koszorú nélkül szimbolizálják most az angyalok karait.

Nem is a koszorusleányok fölvonultatása ellen sercegettem én, kedves Uramöcsém, a pennámat, mert jól tudom, hogy a régi népszokásokat igen bajos extirpálni, de helyes mederbe terelni lehet. Azt ajánlom tehát kellő humilitással, hogy kérjük be mi plébánosok a templomunkban primiciázó új testvéreink koszorusleányainak keresztleveleit és aki a tizenkettedik évet meghaladta közülük, imperterrité zárjuk ki ex choro angelorum.

Ha aztán így teszünk, akkor elejét vesszük annak a nem éppen hivatásnevelő következőknek is, amelynek az én primiciámon megestek.

Úgy történt a dolog, hogy klérikustársaim eleinte a legjobb akarattal egymás között maradtak. Amikor az ebédhez ültünk le, az én primiciámon is akadt egy rendező, — amilyen minden primicián kerülközik — kinek az volt az elve, hogy: egy koszorúslány, egy klérikus. A peccenyéig minden klérikus csak balra nézett, t. i. a pohara felé. Ezt a balnézést a tósztok kezdetével mindgyakrabban meg kellett ismételniök, míg végre megjött a bátorságuk, hogy jobbra is tekintettek: a koszorúslányok szemébe.

Litánia után eleinte helyrebillent a hangulat. A klérikusok ismét egymásközött szórakoztak. Énekelgettek. Előbb az „Ave maris stella“-t, majd a „Dicsérnek téged...“ gyönyörű kórusát. A vendégek áhítattal hallgatták, köztük a koszorúslányok is. A szeminárium repertoárából hamarosan a világi dalokra csúsztak le és egy-kettőre a koszorúslányok diktálták a programot. Nem tellett bele húsz pere, a klérikusok az angyalok szimbolikus karával vegyeskarrá bővültek, amelyik ugyancsak a felhőkön inneni műsort kezdett, nyitányul a „Temetőben láttalak meg először“-t adván elő és a „Helyre Kati“-val folytatva. A koszorúslányok ugyanis nem ismerték a szemináriumi dallamokat, a klérikusok azonban részben ismerték, részben pedig ott helyben hamarosan megtanulták a koszorúslányokéit.

Ebben a balnézésből *borospoháron* keresztül jobbra néző klérikustekintetben és az „Ave maris stella“-tól a *vegyeskar* miatt „Helyre Kati“-hoz lecsúszó hangulatban benne van az ifjúság temperamentuma. Tudom, hogy sokan tiltakozni fognak e megállapításom ellen. Ez azonban mit sem változtat azokon a tényeken, melyeket a primiciámon és azóta számtalanszor tapasztaltam. Öreg fejjel írom, hogy: juvenus ventus. Concedálok, hogy a széllal a buzgóság Egbe törekvő vitorlását is el lehet hajtani, de vallom, hogy a borospohár és vegyeskar által reprezentált körülmények szirtekre vetik a zélus isteni járművét. Ott aztán megfeneklik, vagy megsérül. Nékünk, öregeknek kötelességünk, hogy ezektől a „körülmények“-től tartsuk távol Egyházunk jövő reménysegeit.

A primiciámra való visszaemlékezéseimet most már befejezvé, megkérem valamire Uramöcsémet. Intézze valahogyan úgy a dolgok sorát, hogy jelen levelem ne kerüljön klérikusok kezébe. Mert akié a klérikus, azé a jövő. Homo perditus azonban az, akit ők a nyelvükre vesznek. Nekem ugyan nincsen jövőm már. Az enyém már csak a sír. De tartok tőle, hogy bármennyire signum indelebile is az ordo,

még azt is leszednék rólam ezért a levelemért. Már pedig még sem szeretnék ordo nélkül az Úr előtt megjelenni.

Ha pedig mégis valamelyik klérikus kezébe kerülne a levelem, szívlelje meg a következőket: Minden klérikus egyszer az oltárhoz akar lépni. Irva vagyon azonban, hogy mielőtt az oltárhoz mégy, előbb békülj ki atyádfiával! Bocssák meg tehát ők is a szúrós, de csak a jót akaró tollát

az öreg plébánosnak.

Kedves Uramöcsém! Hiába no, még az öregség sem fejleszt akkora circumspectiot, mint a redaktorság. Belátom.

Amikor ugyanis visszaküldötte Uramöcsém azon epistolám manuscriptumát, amelyben plébánosi szívem örömét öntöttem ki az új sz...-i püspök kinevezése alkalmából, cudarul indignálódtam. Vanitásomat bántotta, hogy Kedves Uramöcsém megtagadta soraim közlését és arra kért, hogy életem folyásának leírását folytassam, mert annak tanulságaiból több hasznot merít a novissima generatio, mintha megelégedésemet fejezem ki a pápai nuncius öccelenciájának insignis bölcsességén, amellyel immár másodszor méltatta infulára a cura aminarium operariusait. Uramöcsém azt írta, hogy „nem jó a nagyurak dolgába beleavatkozni, mert akár alázatosan tapsol az ember, akár helytelenít, mindkét esetben megelégedés és püfölés is a fizetsége.“ Már pedig a püfölésből elég része volt Uramöcsémnek.

Ezen argumentatio után cedálok és folytatom neomista életem folyásának leírását.

Szülei otthonom jó öreg plébánosa gondos lelkipásztor volt, aki a gondjaira bizott lelkek közé ifjú paptársát is beleszámította. Egy hibája azonban néki is akadt: gondjai rendszeren csak post festa támadtak.

Szeretettel és türelemmel bevezetett a papi funkciókba. Minden keresztelest, temetést én végeztem a plébánián az ő asszisztenciája mellett. Bizony az első keresztelessel csak jó félóra alatt készültem el és csurgott is az a gyerek olajtól és víztől egyaránt.

A második héten azt mondotta jó plébánosom, hogy a legközelebbi prédikációt nékem kell tartanom. Bizony erre majdnem elállott a szívem verése. A szemináriumban két hétig szerkesztettem és másik két hétig tanultam a próba-prédikációt és majdnem belesültem. Hogyan készüljek én el most egy hét alatt?!

Arra kértem tehát a plébános urat, hogy egyelőre hagyjuk el a prédikációt, de ő nem tágitott. Kitalálta annak is a

módját, hogy félelmemet leszerelve, a kezdet nehézségein átsegítsen. Reábírt, hogy Nagyboldogasszony napján a ködmöndi filián szerepeljek. Belementem.

Ettől a naptól kezdve szörnyen el voltam foglalva. A plébános úr ugyan forrást is adott a szentbeszédhez, de ezt én túl hétköznapijának találtam, mert kevés volt benne az emelkedettség és szárnyalás.

Elővettem az én szemináriumban beszerzett könyveim közül egy modis (így hívták akkor a modern-t) auktor, akinek két beszédét „átalakítottam“ teológus koromban a Magyar Iskola számára. Találtam is benne egy sermot, amelynek már a mottója is igen megnyerte a tetszésemet. Így hangzott: „*Oh Mária! Szent Szűzanya! Te márványba véselt drámai poema*“. Ez aztán már valami! — gondoltam.

Csak hogy egy nagy hibája ennek az eszményi alap-gondolatú prédikációnak is volt. Túlságos rövid volt. Húsz percnél nem tartott tovább. Már pedig ha én egyszer beszélek, akkor legalább kibeszélem magam.

Segítettem ezen is. Váznak fölvettem e modis auktor beszédét és hozzája olvastam vagy még tizenöt beszédet. Közük Bourdalout, Massillont, Granadai Lajost, Szabót, Veithet, Segnerit, Hunoldot stb.-t.

Végül készen voltam és a betanulásra is maradt öt napom. Elmentem a templomba és ott magamban elpróbáltam a szöszékről is.

Végül elkövetkezett Nagyboldogasszony napja. Atkocsiztam kora reggel Ködmöndre. A község igen meg volt lepődve jöttömön, mert csak tíz órára vártak.

Különösen megzavarodott korai megérkezésemre Hajagos János, a filia kántora. Alig találta meg a toronykulcsot, hogy harangoztasson. Ennek a Hajagosnak eredeti és fő-foglalkozása a tisztes szabómesterség volt, azonban nem lévén a községnek annyija, hogy rendes mestert tartson (akkoriban ez bizony úgy ment), hát ő mint intelligens ember magára vállalta a nemes néptanítói állást a kántorsággal és harangozósággal egyetemben. A nép igen meg volt elégedve vele és azt tartotta, hogy „okosabb ember az, és különben érti a mesterségét, mint sok pap“.

Megérkezvén, tekintélyem egész komolyságával — valóban mesterséges mogorvaságával — a sekrestyébe mentem. Felöltöztem, de Hajagos uram sehogyan sem találta a kelyhet. Tolvajlásra neszeltem és egy szemináriumi prefektus komorságával kezdtem az investigálást. Himezés-hámozás

után úgy vélte Hajagos uram, hogy jó lenne a ministráns-gyereket átszalasztani a Kutásó-Geraékhoz, mert valószínűleg ők nem küldték még vissza a kelyhet.

Az „ubi“ tehát napfényre került. A morálisban a „de circumstantiis actionum moralium“ c. paragrafusban az „ubi“ után a „cur“-ról tanultam, amely sorrendet az investigálásban is betartottam. Így aztán megtudtam, hogy Kutásó-Gera Péternek a menyé sárgaságban kinlódott és Hajagos uram recipéje szerint hét napon keresztül naponta kétszer kellett nékie a kehelybe nézni. Ép ma van a hetedik nap és megígérték, hogy kora reggel visszahozzák a kelyhet, de nem tartották meg a szavukat.

Hatalmas dörgedelembe akartam kezdeni, amidőn egy jegyespár lépett be a sekrestyébe, hogy meggyónjanak, kérven, hogy mise után eskessem össze őket.

Nem akartam fölindultságommal rossz példát adni a gyónó jegyespárnak, mérsékeltem a dühömet. Kiadtam a szigorú rendeletet, hogy sárgaság ide, babona oda (erre a szóra Hajagos Uram nagyon mérgesen, ministránsok meg nagyon bizalmatlanul néztek), a kehely, amíg én a jegyespárt gyóntatom és prédikálok, itt legyen.

Levettem a miseruhát és alaposan kiszolgáltattam a bűnbánat szentségét és amire pótoltam a plébános jegyes-oktatásának fölfedezett hiányait, beharangoztak.

Fölmentem a szószerkre. Evangélium után csengő, mégis érces hangon leadtam a jeligét: *Oh Mária! oh Szűz Anya! te márványba vésett drámai poema! Csak látta volna, Kedves Uramöcsém, azt a hatást, amit elértem! Még a szájukat is nyitva felejtették a ködmöniek, szemeiket pedig úgy irányozták reám, mintha keresztül akarnának szűrni. Állottam a tekinteteket és megkezdtem beszédemet.*

Gondolatmenetét is közlöm kedves Uramöcsémnel: Mária élete valóságos drámai költemény. A drámai cselekményt az anyai szeretet és az emberek iránt való áldozatos szeretet adja meg. Ezért húzódik Mária életén keresztül két fonál: az anyai szeretet és boldogság fehér fonala és az emberekért való áldozat és szenvedés vörös fonala. Mint minden tökéletes drámában, ebben is 5 felvonásban játszódik le a cselekmény. *1. felvonás:* Jézus születése. Itt festettem a sötét, hideg, rideg istállót, Heródes kegyetlenségét, a szomorú egyiptomi utat. Azonban Mária szeretetének napja beragyogja a sötét szegénységet, s az anyai szeretet győz, mert visszajöhet hazájába. — *2. felvonás:* Mária elveszti Jézust, de csakhamar újra győz szeretete, mert harmadnapra megtalálja. — *3. fel-*

vonás: Itt a dráma zenítje. Jézus keresztre kerül. Szívét által szúrják. Az anya szívét is átjárja a tör. De győz a szeretet, mert visszanyeri fiát. 4. *felvonásban* a mennybemenetel által ugyan újra elveszti Fiát, de újra megtalálja az 5. *felvonásban*, hol Mária mennybevitale által megtörténik az általános költői igazságszolgáltatás.

Ez volt, kedves Uramöcsém, a beszédem első részének tartalma. De hozzátésem, hogy a cselekmény crescendojának és decrescendojának feltüntetésére bővebben kellett leföstem az egyes bibliai jeleneteket, továbbá, hogy minden felvonás végén felkiáltottam: *Oh Mária, Szent Szűz Anya! — te márványba vésett drámai poema!*

Ez félóráig tartott és ezután következett a beszédem második része, melyben az eddig kifejtetteket alkalmaztam. Ennek a modis auktornak egy másik szentbeszéde szolgált alapul, melynek tárgya volt: a korunkbeli (mondom, akkor még nem ismertük a modern szót) ember élete egy deductio in absurdum. Kifejtettem, hogy a sok szenvedést és áldozatot, melyet Mária hozott, meg kell hálálnunk. Ezt úgy tehetjük, ha a mi életünk is ilyen fönséges dráma lesz. Csakhogy ezzel szemben a korunkbeli ember élete egy deductio in absurdum (hogy miért mondtam én ép ezt a logikai processust, máig sem tudom, de akkor nekem igen tetszett). Avagy nem nélkülözi-e az összes erényeket és nem hibás-e minden bűnben? S míg így a cardinális erények hiányában és a hét főbűn, meg a kilenc idegenbűn elkövetésében alaposan megmostam őket, ismét eltelt a második félóra. Csuromvíz voltam, amikor egy-órás beszédem végén reáavághattam az Ament.

Most következett a nagymise, végén az esketés, mely mindkettő igen simán ment el, leszámítva azt a kis calamitást, hogy a benedictio neonuptae végén figyelmeztetett hangosan Hajagos kántor uram, hogy elfelejtettem a stólával összekötni a pár kezét. Megmagyaráztam a helyszínén azonnal, hogy Hajagos Uram nem ért hozzá, hogy mi a lényeg e szentségben. Ez a consensus és nem a stólával való összekötés. „De már Tisztelendő Úr, csak kösse össze, mert mit mond majd nekik, ha odébb akarnának egymástól állni, hát nem azt, hogy amit Isten összekötött, azt ember ne válassa szét? Hát miért nem köti őket össze?” — vágta reá theologiai argumentálásomra Hajagos Uram. Az egész nárszép morgott. Egyik-másik a szomszédjának olyant emlegetett, hogy még kár volt fölszabadítani, ha még a dolgom se tudom rendesen. Azt gondoltam, hogy a lelkipásztori okosság itt engedményt tanácsol, pótoltam hát a szertartást.

Mire kiműködtem magam, delet harangoztak. Hogy a ködmöndi sárgaság hamis kurálását a jövőben lehetetlenné tegyem, az exsecrált kelyhet suttyomban bepakoltam és míg Hajagos Uram a gyertyákat oltogatta, kocsira ugrottam és elhajtattam.

Útközben végig gondoltam első önálló működésemet, különösen szentbeszédem hatását. Hogy eleinte nyitvafelejtették a ködmöndiek szájukat, az igen tetszett. Azonban később a 2. és 3. felvonásban meg becsukták. A 4. és 5. felvonásban meg egyesek újra kitátották szájukat, de tüstént becsukták. Ez már nem igen tetszett. Ez nem egyéb, mint vallási közönbösség. Eszembe jutott ezután a sárgasági kura. Megállapítottam, hogy Ködmöndön a vallási blazirtság a leg-sötétebb babonával ölelkezik.

Jaj! csak most veszem észre, hogy már egy egész árkussal megtoldottam az Uramöcsém által engedélyezett quantitást. Az applikációba tehát bele se kezdek most és Kedves Uramöcsémet üdvözölve, maradok tisztelő testvére:

az öreg plébános.

Kedves Uramócsém! Utolsó leveletem ott hagytam el, hogy mint ujmisés Szűz Mária mennybemenetelének ünnepén alaposan kiműködtem magam a ködmöndi filián s úgy délben 1 órakor éhgyomorral hazavetődtem Mártonfalvára. Útközben ugyan kiöntöttem epémet a ködmöndiekre, mert nem azzal a figyelemmel és áhítattal hallgattak, amelyet első szentbeszédem rhetorikai constructiója és eloquens előadásom megérdemelt volna. Azonban a jó ebédvel, amellyel a plébános úr várt, lenyeltem a napnak keserűségét. A jó úr nem is igen háborgatott evés közben kérdésekkel. A pecsenye után ugyan már próbált kérdezni, azonban makacsul tartottam a silentiumot, mintha ezen órában akartam volna levezekelni azt a sok silentiumszegést, melyet annak idején az alma materben követtem el. Csak miután a jó ebédet egy-két pohárral leöntöttem a Léthe „vizével“ és egy jó szivarral a felhők magasabb régióiba emelkedtem, engedtem a plébános úrnak és előadtam élményeimet.

Mindenekelőtt Hajagos kántor uramnak praxisát hoztam szőnyegre a kehelybenézéssel. Különös, hogy most egészen más szemekkel néztem a dolgot, mint üres gyomorral. Nekem most a dolog igen komikusnak tetszett és először is alaposan kikacagtam magam. Csakhogy a jó plébános úrnak nem volt ám kedve osztozni az én jóhangulatomban, hanem bosszúsán megjegyezte, hogy ez a Hajagos egy minden hájjal megkent persona.

És ekkor Hajagos uramnak egyéb stiklijait kezdte mesélni. Ezekből én Uramócsémnek jelenleg csak egyet adok le:

A ködmöndi filián a temetéseket rendesen Hajagos uram végezte. A plébános urat csak itt-ott hívták s ilyenkor ő beszentelte a többi sirhantot is. Egy alkalommal két ködmöndi atyafi beállít a plébániára és temetést jelent. Öreganyjukat szólította magához az Úr.

— Aztán mit kóstálna az a temetés? — kérdezték az atyafiak.

— 6 forint a stóla — volt a válasz. A filiálison az út miatt 50%-kal drágább volt a temetés, ezért kellett ritkán a pap.

— No gyűjjék kend sógor — nógatja egyik a másikat — akko' má' inkább Hajagos kántor úrhoz megyünk, az szöbben is mög jobban is csinálja, mög ócsóbban is.

Hogy Hajagos uram olcsóbban csinálja, azt a plébános úr megértette volna, de hogy szöbben is mög jobban is csinálja, az nem fért a fejébe.

— No már miért csinálná Hajagos kántor úr szebben és meg jobban is? — kérdi a plébános.

— Mert Hajagos uramnak szöbb a pajástya és a hangja is jobban töszí.

Minthogy a plébános Úr nem emlékezett arra, hogy a ködmöndi templom ingóinak jegyzékében egyáltalában szerepelt volna palást, a temetést átengedte Hajagos uramnak, de elhatározta, hogy azt „a szöbb pajástot“ megnézi.

A bejelentett időben tehát, mikor tudta, hogy Hajagos uram már ellebegett a temetéshez, Ködmöndön termett. A temetésnek éppen a templom előtt kellett elhaladnia, úgy hogy a plébános úr észrevétlenül kényelmesen végig nézhette azt. És csakugyan nemsokára szemébe ötlík a ködmöndi egyház-művészetnek fentdicéért remeke. Mintha csak magasabb egyházi méltóság ereszkedett volna le Ködmöndre a temetés végzésére. Ott haladt méltóságteljesen a koporsó előtt Hajagos kántor uram, „gyönyörű“ palást volt a vállán. A palást szabása egészen rendes volt, aranyos rojtokkal szegélyezve, fehér halálfejekkel díszítve. Hajagos uram ígézően festett benne.

Mint a hazajáró lélek, úgy kísérte a plébános tisztas távolból a temetést. Észrevétlenül tehetette, mert az egész közösség kísérte a halottat. Megérkeztek a temetőbe. Hajagos kántor uram szakasztottan úgy végezte a temetést, mint egy felszentelt pap. Úgy aspergál, úgy incensál a thuribulummal, mint egy rendes pap. Ugyanazokat a latin órációkat is végzi, melyeket a pap végez. Csak a hangja — „szöbb“ — no meg az az éktelen búcsúztató, amit pap távollétének tudatában megcselekedett.

Miután a plébános úr így ismételtén rájött Hajagos kántor uramnak „működésére“, elhatározta, hogy a filiálisra ezentúl nagyobb gondot fordít. A stólát felére szállította le s Hajagos uramat teljesen eltiltotta a temetések végzésétől. Elhatározta, hogy a hitoktatást is kiveszi Hajagos uram kezéből.

És itt engedje meg Uramöcsém, hogy néhány szót öreg ésszel ezen kérdéshez szóljak.

A filiálisaink sok helyütt nagyon el vannak hanyagolva. Éveken át ritkán látnak papot, csoda-e ha aztán a babona

dudva fészkel be magát. A legtöbb helyen licenciatusokra bízák az Istentiszteletet, meg a hitoktatást. Néha Miska bátyám, vagy Kalára néném vezeti az istentiszteletet. Ha nincs kellő felügyelet, ellenőrzés, hát bizony elfajul az. A licenciatusokból illicentiatusok lesznek. Néhol tanítóra van bízva a hitoktatás, meg az istentisztelet. Jóakarat mellett ők sokat tehetnének és segíthetnének, de sokszor hiányzik a jó akarat, meg a hit. De még ha meg is van, még nincs meg hozzá az a jártassága, amely meg van a papban hittudományi képzettségénél fogva. Ilyenkor is okvetlenül a papnak befolyást kell gyakorolnia a hitoktatásra a filiálison. Többször meg kell jelennie az iskolában, maga is tartson ott hitoktatást és pótolja azt, mit a tanító nem adhat.

A kelyhet és egyéb benedikált dolgokat még otthon is jó zár alatt tartani, hát még a filián.

Egy alkonyodó élet tapasztalatainak végén mondom: *ki a filiálisra, paptársaim!*

Igaz, hogy a háborúban a bognárokhoz községemből pintéreket is hívtak be, mert azok is famunkások, azonban a pintéreket nem tették meg a kocsik javításánál munkavezetővé, hanem ott dolgoztak a pintérek a bognárok mellett s azok felügyelete alatt. Ugyanígy van ez a mennyországért folyó háborúban is. Ha mi kénytelenek vagyunk a mennyországba vivő *kocsikat* híveink számára pintérek által, t. i. licenciatusok által készíttetni, legyen ott gyakrabban a bognárlegény, a káplán úr és a bognármester, a plébános úr, és őrizzék ellen a pintérnek, — tanító, kántor — munkáját.

A pintér is idővel talán beletanul a küllők kidolgozásába, meg a löcs készítésébe. Azonban a kocsi összeállítását bognármesternek kell végeznie. Épen úgy a mennyországba vivő kocsinak egyes részeit kidolgozhatja tanító, kántor is, de a lényegesebb részeket: gyónás, áldozásra való előkészület stb., azt a papnak magának kell végeznie. Ha a mennyországba vivő kocsi híveink számára tisztán a licenciatusok készítik, az ép oly dőcögös lesz, mint az a szekér, amely Tóni öcsémet a Rekettyüi filiálisra szokta kivinni. Azonkívül pedig a licenciatusok mindig hajlandók illicens dolgok elkövetésére.

Minthogy Tóni öcsémet hoztam fel újra Uramöcsémnek, engedje meg, hogy mielőtt a filiálisokat elhanyagoló lelkipásztorokra végleg ráteriteném a vizes lepedőt, néhány vonással már most is hozzájáruljak későbbben megfestendő charcterének megalapozásához.

No de erről majd a következő epistolámban!

Kedves Uramöcsém!

Utolsó levelemben kettőt ígértem. Hogy Tóni öcsémről az én volt káplánomról írok valamit, azután meg ráterigetem a vizeslepedőt a filiákat elhanyagoló paptársaimra.

Tóni öcsémmel mi kiválóan megértettük egymást, csak egy baja volt neki is, t. i. ő sem szeretett a filiálisra, *Rekettyüre* kirándulni.

Ő ugyan váltig hangoztatta, hogy szívesen menne ő *Rekettyüre*, csak döcögős parasztszekerek és göthös gebék ne volnának a világon. Folyton azzal bántott, hogy szerezzek neki jobb lovakat és jobb kocsit. Én ezt ugyan szívesen megtettem volna, ha ugyan lehetséges lett volna. Azonban miként a Szűz Mária és szt. József a Megváltó születése előtt végigkopogtattak Betlehem összes házain és jó embereket kerestek, kiknek fedele alatt a Megváltó a világra jöhetne, — de hiába, úgy hogy istállóban kellett meghúzódniok: épen úgy kopogtatott végig minden második szombaton cselédem az egész község lakóinál keresvén valakit, aki Tóni öcsémet *Rekettyüre* röpítené. De hiába! Mert azok, akik olyan gömbölyüre tudják hizlalni lovaikat, hogy Tóni öcsémnek imponálnának, azok nem szorulnak Tóni öcsémre, azok vasárnap inkább pihentetik lovaikat és maguk is pihennek. Azoknak pedig, kiknek imponálna a Tóni öcsém szállítására kitűzött fuvardíj, azoknak rendesen oly göthösek lovaik, hogy nem mernek az ő röpítésére vállalkozni. Mert tetszik tudni, kedves Uramöcsém, erre mifelénk bizony már nagyon görbe ország van ám! Szóval minden második héten az egész ház megszenvedti, míg csak valahogyan is rendezzük a fuvarkérdést.

Tóni öcsém egyszer csak egy mentőötlettel jött. Azokra a fuvarokra jó volna árlejtést hirdetni. Így legalább állandó fuvarosunk volna és talán az állandó biztos szép fuvardíj sokakra mégis csábítólag hatna.

Én persze kapva-kaptam a mentőötleten. A pályaversenyt ki is írtuk. Tényleg sok pályázó jelentkezett. Erre bíráló bizottság alakult, melynek Tóni öcsém lett az elnöke,

én és Tóni öcsém barátja Nyulassy írnok úr a bíráló bizottság tagjai. És Tóni öcsém lelkiismeretesen töltötte be elnöki tisztét. Napokon át folyton járta a versenystállókat, de napról napra mindig hosszabb orral és rosszabb kedvvel jött haza. A versenyparipák helyett mindenütt versenygebéket talált. Végre mégis egy napon nagy dologra szánta el magát Tóni. Kiválasztotta magának szíve lovait. És a választás Schäbig Hans lovaira esett. Én ugyan rögtön azt gondoltam, nomen est omen, azonban nem mertem az ördögöt a falra festeni, mert hiszen azért a Schäbig név is tisztességes név, t. i. nagyapja amikor falunkba került Sebők nevű alföldi magyar volt, de a sváb nép addig faragott rajta, míg Schäbig lett belőle az anyakönyvben is. Tóni okoskodása különben is megdönthetetlen volt: Soványnak egyenlő sovány az összes versenyló, de a Schäbig Haneszéi mégis a legnagyobbak, már pedig, ha már a gebék között választani kell, ő inkább a nagy gebét szereti, mint a kis gebét.

Hogy Tóni öcsémet teljesen kibékítsem a világ sorával és magammal, egy reggel azzal leptem meg, hogy féderes kocsit szándékozom venni. Tóni attól félhetett, hogy vissza találom vonni szavamat, rögtön mozgósította Schäbig Haneszt és indultunk a városba új kocsit venni. A kocsit Tóni öcsém választotta ki magának, míg borsos árát persze én fizettem ki. És Tóni öcsém olyan batárt választott, hogy egész kényelmesen helyezhette el egész amplitudóját. Az új kocsival végigrobogtunk a város utcáin. Én ugyan iparkodtam a kocsí sarkában minél inkább eltűnni, mert éreztem, hogy Schäbig lovaihoz az én új batárom úgy fest, mint meztlábos kolduson a cylinder, de annál nyugodtabban ült a kocsiban Tóni öcsém. Ő ebben a pillanatban sem nem látott, sem nem hallott. Ő csupa érzelm volt. Kellemes bizsergés járta át egész testét. Mintha egyszerre elégtételt szerzett volna magának azok székérzakatolásért. A következők kedvéért megjegyzem, hogy a város és községem közt kitűnő műút van. De nem ám Rekettyüre. Ez utóbbira az „út“ a kocsik vágta!

Tóni öcsém másnap kijelentette, hogy ő Rekettyüre akar menni hitoktatásra, mert mégsem járja, hogy a tanító úr egyedül lássa el a hitoktatást. S ezt ezentúl többször is meg fogja tenni.

Én voltam a legboldogabb Tóni öcsém boldog buzgóságán.

Szóval az első kiruccanás Rekettyüre — *batárban!* De sajnos az utolsó is volt. Ugyanis Tóni öcsémet délben vártuk

haza ebédre, de hiába. Úgy két órakor d. u. vetődött haza. Már nem ült oly gangosan a batárban. Mikor kiszállott, a ruhája sáros volt. Hiába faggattam Tónit, hogy mi történt, de ő generális silentiummal strikkelt. Csak Schäbig Hanesz morgott valamit, hogy ő ebbe a nehéz masinába többé be nem fogja a lovát, még ha harangozónak fogadnók is fel őt.

Tóni öcsém többé nem is ment batárban Rekettyüre, hanem a Schäbig Hanesz rossz kocsiján rázatta össze továbbra csontjait.

Egy ideig azonban nyugtom volt Tóni öcsém részéről. Nem bántott többé a világ rossz gebéivel és a parasztok döcögő szekereivel. Azonban a nyugalom csak olyan volt, mint nagy vihar előtt a szélesend. Úgy karácsony táján cselédem elfelejtett a kellő időre begyűjtani s ő azzal átkozta meg: „*Hogy a Schäbig Bludója vigyen el téged is Rekettyüre!*“ Cselédem felmondással fenyegetett, ha a káplán úr még egyszer ezt mondja neki.

A kaszinóban Nyulassy írnok úr elfogta Tóni pagátját, s ő azzal átkozta meg barátját, hogy a Schäbig Bludója vigyen el téged is Rekettyüre. Majdnem affér lett a dologból, azonban úgy hallottam, hogy Tóni öcsém kimagyarázta magát, úgyszólván még szentebb lett a barátság. Én kértem Tóni öcsémet, ne használja ezt az átkozódó kifejezést, nem illik az egy pap szájába, de Tóni öcsém azzal érvelt, hogy ő nem átkozódik, mert nem Plutót, az alvilág fejedelmét emlegeti, hanem Bludót mond. Ő különben még a legrigorozusabb probabiliorista ítélőszéke előtt is felelni kész szavajárásáért. És azután is, ha valami nem tetszett, hát Schäbig Bludójával vitette Rekettyüre. Különösen minél inkább közeledett az excursió a filiálisra, annál gyakrabban emlegette Tóni öcsém hol Schäbiget, hol Bludóját, hol Rekettyüt.

Én azonban nem lévén curiosus ember, nem szokásom kérdezősködni, sokáig nem tudtam, hogy ki az a Bludó.

De az isteni Gondviselés úgy akarta, hogy én is ismeretiséget kössek Bludóval. Ugyanis Tóni öcsém májusban vakbélgyulladással a kórházba került. Nekem pedig káplán helyett a Főpásztorom binandi facultást küldött.

Szóval ezentúl én megyek Rekettyüre. Épen a második vasárnap volt, amelyen Tóni öcsém a kórházba készült. Délután kellett vonatra szállania. Értem jöttek tehát Schäbig gebéi és döcögős szekere, mert a batárról ő tudni sem akart.

Amikor elindultunk, Schäbig is Bludót kezdi emlegetni és ostorával nyomatékkal ösztökéli egyik lovát. Bludó! ismétli szűnös szüntelen. Szóval ez a Bludó! — s kezdett előttem

derengeni a homály. Hát Schäbig gebéjét emlegette Tóni öcsém annyiszor. Mikor az útnak legveszedelmesebb részére értünk, egy meredek lejtőre, ahol mélyen kimosta az utat a sok eső, Schäbig Bludó életéből a következőket tartotta szükségesnek közölni: Bludó remek ló, csak az a kár, hogy vak. A sík úton nagyszerűen megy, hanem ilyen lejtős gidresgödörös úton nehéz vele boldogulni. Én visszafojtott lélegzettel hallgattam Schäbig előadását, miközben egészen a lejtőhöz értünk. Bludó! kiáltja el magát Schäbig és néhány pillanat alatt robog végig velem Bludó a meredek úton ezer gödörön át, mintha csak az alvilági kárhozott lelkeket vinné sétakocsizásra. Belőlem is önkénytelenül Tóni öcsém szavajárása tört ki s a Bludóját kezdtem emlegetni. Nagyobb baj azonban nem történt. Én erősen megültem a kocsit. Ki se repültem belőle. Csak az út volt akácfákkal övezve s Bludó nagyon is közel vitt hozzájuk.

Rekettyün akadály nélkül végeztem a szentmisét és prédikációt. Hazafelé ugyan nem mehettem rögtön, mert van ott egy aranyos uraság, aki ott fogja az éhes papot és jól tartja az éhgyomorral két nagy misét és prédikációt tartó Úrszolgáját.

Csakhogy ezúttal a vendéglátással pechem volt. Ebéd közben alapos záporosó dőlt, nekem pedig haza kellett vergődnöm, mert 4 órakor temetésem volt. Csakhogy a záporosó még jobban kimosta az utakat. Schäbig újra és még sűrűbben emlegette Bludót. Különösen a meredek lejtőn az ostonnyéllel meg hangos szóval buzdította. Bludó! Bludó! kiáltotta hangosan, de hiába, mert Bludó nem bírta, Bludó megállt. Bludó! Bludó! ordította kétségbeesetten, de Bludó most sem ment. Ekkor előkerült újra az argumentum ad equum, az ostor. Erre Bludó összeszedi ugyan minden erejét, de hiába, egy tapodtat sem húzza tovább a szekeret, hanem félrelép egy gödörbe és elesik. Szegény Bludó azonnal behúnyja szemét, úgy, hogy én azt hittem, rögtön kiadja páráját. Schäbig még mindig az ostorral akart argumentálni, de hiába, a szegény Bludó csak fájdalmas pillantással felelt gazdájának. Erre én Schäbignek azt a propositiót tettem, hagyjuk pihenni Bludót, akkor majd előbb felkel. Vagy negyedóráig pihent már Bludó s próbáltuk újra nógatni. Csakhogy hiába, mert Schäbig szerint az a legnagyobb baj, hogy Bludó maga alá temette a két bal lábát. Ezeket ki kellene előbb szabadítani. Meg kellene ezért Bludót a hátán forgatni. Schäbig rendezte a mentési akciót. Ő megfogja Bludó elülső lábát, míg én parancsára megfogtam Bludó szabadon levő hátulsó patáját

s megforgattuk szegény Bludót. Most kiszabadult a lónak mind a négy lába, csakhogy egy akácfa közelébe került, ennek törzse akadályozta a felkelésben. Most még kétszer-háromszor megforgattuk a hátán Bludót, míg végre Schäbig szerint pompásan feküdt. Most újra egy generális pausa a mentési akcióban és a türelem Bludóban erőt teremtett. Már magától próbált felkelni, de még reszketett, nem volt elég erős. Ekkor Schäbig elől átölelte a ló fejét és emelte és én hátul karoltam fel Bludót és így fel tudott állni lábára. Most már így elől-hátul protegálva fel tudott menni Bludó a meredek lejtőn is. Sőt felérve a lejtőre már fű után szaglászott.

Csakhogy most még mindig nem voltunk rendben. Lent várt a kocsiba befogva Bludó kenyeres pajtása, vagy inkább zabos pajtása, vagy talán inkább zabtalan bajtársa. Most egy fizikai rejtély előtt állottunk. T. i. azt a kocsit, melyet két gebe nem tudott a lejtőn felhúzni, hogyan fogja majd egy ló felhúzni. De megfejtettük azt is. Schäbig rendelkezése szerint ő vezette elől a lovat, én pedig hátul nekiduráltam a vállamat a lócsnek és a kocsi elég gyorsan a dombra perdült.

Mikor fenn voltunk, akkor értem csak rá magamon végignézni. A mentési akcióban ugyancsak szépen néztem ki. Kezem piszkos, ruhám egészen sáros, cingulusom letaposva. Homlokomat véresre csókolta az akácfagaly, hajam borzas. A szívem oly hevesen dobogott, hogy az ütőerek a halántékomon majd kicsattantak.

Igy értem haza Boldogfalvára. Tóni öcsém már útrakészen várt, mert közeledett a vonatra indulás ideje. Könnyekkel a szemében jött búcsúzni és töredelmesen kért, hogy bocsássam meg neki, hogy annyiszor Schäbig Bludóját emlegette. Én ezt őszintén meg is tettem, mert ha én nem, hát tetőtől talpig sáros alakom teljes amnesztiát hirdetett. Fájdalmas pillantásokat vetettem utána, mert bár volt egy-két „csak“ közöttünk, mégis szerettem és becsültem benne a derék munkatársat. Még egyet-mást el fogok róla mondani Uram-öcsémnek.

Azonban siessünk temetésre. Mert 4 órakor volt egy temetés bejelentve, de a Bludóval való generálpausák és az átöltözködés miatt fél 6 lett belőle, mire elindulhattam.

A temetés végeztével eljön az öreg Wesznáni, az olvasóasszonyok vezetője és kérdőre von, hol késtem oly sokáig, merthogy a népek mind azt mondják, hogy az uraságnál jót mulattam és részegen a sárban gurultam s még a fejemet is betörtem. Én nekem összefacsarodott erre a szívem, de ehelyett a szobámban függő „Ecce-Homo“-ra pillantottam

s csak annyit mondtam, kérdezzétek meg a Schäbig Bludóját, hogy hol késtünk.

Mert lássa Uramöcsém, ez a mi szomorú sorsunk. Támogatjuk a vak és elesett Bludókat emberben és állatban, pártfogoljuk, vigasztaljuk, erősítjük az özvegyeket s árvákat és rágalommal fizetnek ki rendesen bennünket.

No, de nem folytatom, mert hiszen, Uramöcsém úgy parancsolt rám, hogy nekem mókáznom és nem lamentálnom kell.

Sietek hát levonni rekettyüi excursióm tanulságait. A filiálisra szerezzenek lehetőleg jó kocsit, jó ülést, jó lovakat a plébános urak, ha ez lehetetlen, hát elégedjenek meg káplán uraimék. Jó bundát és botost is szerezzenek hozzá téli időre!

Hószínú a hajam, nyugodtan állíthatom, a világ folyásában a nagy dolgok sokszor a kicsinyeken múlnak.

Bizony gyenge az ember, a káplánemberben sem buzog mindenikben a „zelus domus tuae“. Sokszor elmarad a filia pasztorációja — a rázós kocsik miatt.

Arról nem merek már írni, hogy a közeli filiák számára az „apostolok lovai“ is közlekedőeszközök. Talán excommunicálnának vérmesebb Uramöcsém. Pedig úgy itt van a pennám hegyén, hogy a Mester is három esztendeig járt-kelt — gyalog.

Kedves Uramöcsém! Megértettem per postam vett epistoláját. Expressis verbis ad notitiam adta benne, hogy kerüljem az exkurziókat, hanem helyette életem folyásának útját írjam le, mégpedig sárgacsőrű káplánságomnál kezdve. Az öregek „oboediens usque ad mortem“ generatiojának reservatióban élő példánya lévén, — ecce engedelmeskedek.

Emlékezetes napom volt az, amikor az első dispositiós levelet megkaptam.

Vakációnális örömet akarván élvezni, hosszabb alvást engedélyeztem magamnak azon a napon és így csak kilenc órára mentem misézni. Plebánosom megkapta már a postát és így a templom előtt sétálva fogadott. Elővette a cingulusa mellé tűzött püspöki iratot és e szavakkal nyújtotta át:

— Ma semiduplex van, tehát votivmisét is szabad mondani. Menjen öcsém és válassza ki az „ad postulandam gratiam bene moriendi“ formulát.

Kibontottam az árkust és lesújtva olvastam: *Vi oboedientiae . . . ad Nacafalvam . . . statim . . .*

Jó darabig és furcsa pozitúrában állhattam ott, mert a plebános úr alaposan megrázott:

— No-no! Azért ne imitálja öcsém a Szent Ágoston régi szobrát! Az áll ilyen kitekert-tagú gesztussal bent az oltár címzén. A purgatoriumban is kitartjuk majd csak valahogyan, hát akkor Nacafalván is ki lehet tartani félévig. Úgyse volt ott káplán még tovább.

Azzal karonfogott és bevitt a sekrestyén keresztül a templomba. Ott letérdelpelt a keresztothár elé és én öntudatlanul követtem példáját.

— Most pedig édes öcsém imádkozzunk megnyugvásért, erőért és kegyelemért, hogy papi életének első keresztojét jól tudja hordozni.

Bizony kedves Uramöcsém, az én akkori imádságom ugyancsak zavaros volt. Egyszer mondtam el a Pater noster-t és amikor a végére értem, csak az utolsó kérészt ismételtettem újra, meg újra: *sed libera nos a malo . . .* és Nacafalvára gondoltam.

Zavart volt a lelkem még szentmisém alatt is. Allandóan ez a szó turbált: Nacafalva!

Leverten oldalogtam haza és az édesanyám keblén ki-sírtam magam.

Megérti Uramöcsém akkori hangulatomat, ha tudja, hogy mit reprezentált a mi dioecesisünkben e szó: Nacafalva? Csak annyit mondok, hogy a negyedévesek a szeminárium évi utolsó semesterében, amidőn a jövő pompás stallumainak reményteljes képét festgették maguk elé és egymást bosszantani akarták, csak ennyit mondtak: „Azt hallottam, hogy Nacafalvára kerülsz!”

Hogy miért olyan abominandus hely ez a Nacafalva, sohasem érdeklődtem utána. Úgy gondoltam, hogy reám, a cursus első praeclarusára nézve irreveláns a létezése. Én csak nem kerülök oda?

Arra is emlékeztem még, amit az egyik nacafalvi káplán mondott, midőn dispoziciókérés alkalmával a püspöki aulában járt és bennünket klerikusokat is meglátogatott.

— Hát bizony, — mondotta — a monda szerint szerepet játszott már Nacafalva akkor is, amikor a Sátán az Úr Jézust kísértette. A föld szépségeit mutogatta a gonosz, édes Üdvözítőnknek, de ördögi farkának bojtjával eltakarta a világgolyóbis undokságait. És az a hely, amelyet így elfödött: már a nacafalvi plebánia helye volt.

Eme objektív abominalitásokon kívül még egy szubjektív oka is volt akkori lelki depressziómnak. Bennem is megvolt minden theologusnak és neomistának hibája: az önteltség. Akkor nem tudtam róla, de most tudom. A gyengeségeinkkel szemben ugyanis úgy állunk mi papok, hogy észrevételükhöz a szemünk öregsége kívántatik. Amint elveszítjük távolbalátó képességünket, megnyerjük azt a nagy kegyelmet, hogy élesen szemlélhetjük ami lelkünkben végbe ment és végbemegy.

Hát bizony azt hittem én is, scientia certissima, hogy képességeim címén csak azért nem illet meg egyelőre a nagyprépost stalluma, mert oda a scientia, vitae sanctitas és a többi bennem meglévő requisitumon kívül az „ősdi gondolkodás szerint” még experientia, ősz haj és rezgő hang is kell. Plebánosnak pedig csak azért nem tehet még a főpásztor, mert fölzúdulnának a többiek. Azt azonban jogom meggyőződésével elvártam, hogy „tehetségemhez és munkaképességemhez illő” jelentős kapellániát bíznak majd reám.

És megkaptam: Nacafalvát! . . .

— — — — —

Másnap becsomagoltam. Egyetlen ládám volt és jó édesanyám gondossága folytán megsziporodott ruhanémüim majdnem megtöltötték. A „bibliothecam“ tehát csak kiválogatva vihettem magammal. Inkább a „theologia practica“ segédkönyveit részesítettem előnyben és szétnyűtt tankönyveimet otthonhagytam. Az „opera selecta“-k közé iktattam mindenekelőtt Bourdaloue szentbeszédeit, azután egy régi szerzőnek „Tredecim sermones praedicabiles per totum annum, etsi breves“ című sokatigérő könyvét. Hely lévén még, tetejükre tettem egy pergamentkötéses salabaktort, amelyet másodéves koromban egy elhalt plebános könyvtárának szemínáriumi árverésén vettem. Valamelyik szentatya opusa volt és négy traktátust tartalmazott az ariánusok ellen. Egyrészt azért esett reá választásom, mert a „theologia speculativa“ tanulmányozását is belevettem programomba és ehhez igen jó segédeszköznek véltem; másrészt meg hatalmas alakja és pergamentkötése miatt vele akartam növelni káplánszobám tudományos respektusát.

Harmadnapon két levelet hozott a pósta. A sorsába bele nem törődött fiatalember idegességével olvastam az elsőben:

„Kedves Kollega Úr! A plebános úr előbb kapta az értesítést, hogy Kollega urat rendelte ide a főpásztori büntetés. Ő most a Te Deum-ot recitálja, hálaadásul hogy tőlem megszabadult, én meg sietek Kollega úrnak gratulálni, hogy a papi élet „via crucis“-át mindjárt a keresztrefeszítéssel kezdheti. Mert tudja meg: Nacafalva kápláni állomása dioecesisünk Golgotája, ahol a bakó tiszttét Darabos Bruno plebános úr tölti be az ártatlan káplánokkal szemben.

Dispositiom „statim“ szól; hasonló lesz Kollega úré is. Kérem tehát, hogy mihamarabb jöjjön, mert megérkezése előtt ez a nacafalvai plebánia administrálásával megbízott porkoláb nem enged el. Valószínűleg attól tart, hogy a kápláni „sedis-vacantia“ idején beteg-provisió akad. Erre pedig (a pasztorális tankönyv theoretikus állításától eltérően) a a consuetudo inmemorabilis alapján itt csakis a káplánnak van jurisdictioja.

Holnapután, azaz szombaton délben szekérrel várom a nagyklíki vasútállomáson. Diadalkapukat nem állítunk, mozsárdurrogás helyett meg majd én csapom be amúgy istenigazában magam mögött a plebánia kapuját. Szeretettel és epedve várja Kolléga urat Cinikus Máté káplán és martir“.

A másik levél még jobban elképesztett. Ilyen volt a szövege:

„Tisztelendő Káplán Úr! Az Ordinariatus f. hó 24-én 1672. sz. alatt kelt leiratával értesített, hogy azonnali hivatalbalépés kötelezettségével Tisztelendőséged rendeltetett ki plebániám káplánjául. Fölszólítom, hogy állomását sine mora foglalja el, mert ellenesetben jogommal élve, följelentést teszek a Főpásztornál túrhetetlen engedetlenség és a püspöki rendelkezés semmibevevése miatt. Nem nézhetem el ugyanis, hogy valaki hivatalát mulasztással kezdje. Egyben nyomatékka! és komolyan figyelmeztetem, hogy nálam minden teendőjét korrekten végezze, mert az ujjathúzást nem tűröm, a plebániával ellenséges elemekkel való cimborálkodást meg nem engedem és ellenesetben jogommal élve, följelentést teszek Ön ellen a Főpásztornál.

Maradok a Tisztelendő Káplán Úrnak jóakaró principalisa Darabos Brunó sk.“

E két levéllel a plebániára siettem. Fiatal papi szívem kereste a testvérlelket, akivel lesujtottságát megoszthatja.

A plebános úrnak szó nélkül nyujtottam át a két írást. Elolvasta, elborult az arca és reszkető kezekkel adta vissza őket. Azután még tőle soha nem hallott, megindulástól fátyolos hangon szólott hozzám:

— Édes fiam! Nem áltatom azzal, hogy könnyű dolga lesz Nacafalván. Tudom, hogy papi körökben kihíresztelt falu és az utolsó káplánstációk utolsója. Azt is tudom, hogy Darabos Brunó plebános alkalmasabb lenne adóvégrehajtónak. Azt sem tagadom a levél után, hogy Cinikus Máté nem sokat szántott ott az Úr barázdáján. Azt azonban állítom, hogy Nacafalván sok a munka a lelkek szőlőjében és az Isten oda küldi önt fiam munkásnak. Kigyomlált és jól ápolt szőlőben munkásnak lenni nem nehéz. De a paréjtól fölvert, nyezetlen tőkesorokat, melyeknek még a karói is ki-dőltek, rendbehozni és csak némi termést szállítani róluk, dicsőség és érdem. Fiam! Az Úr Jézus ezt az áldozatos, nehéz munkát kívánja most Öntől. Menjen Nacafalvára olyan szándékkal, hogy teljesíti megbízását!

Rövid, de találó és a fiatal lélekbe tüzet gyújtó szavak voltak ezek. Már-már lekonyult buzgóságom föléledt hallatukra és könnyes szemmel, de érces hangon válaszoltam:

— Teljesíteni fogom!

Másnap elindultam Nacafalvára. Hogy fogadtak ottan? Majd legközelebb írja meg Kedves Uramöcsémnek

az öreg plebános.

